

Po šesťdesiatich rokoch: môže ešte koncil obohatiť dnešnú cirkev?

Sixty Years On: Can the Council Still Enrich Today's Church?

MARTIN MAĎAR

Xavier University
Fakulta humanitných a prírodných vied
Katedra teológie

Abstract:

The sixtieth anniversary of the closing of the Second Vatican Council (1962-1965), which the Catholic Church commemorates this year, is an opportunity to reassess the council's reception and to inquire into its continued legacy. The guiding question of this article is whether the council can still enrich the church today. After a short outline of the history of the conciliar reception, the author argues that in its call for reform and renewal of the church, in its insistence that the Scripture be widely available to the faithful, in its theology of the tradition, in its emphasis on the dialogue, and in its courage, Vatican II continues to be relevant for the church today, in fact, in those points its relevance will never end.

Keywords: Vatican II, reception, implementation, Catholic Church,

Keď sa toto číslo *Verba theologica* dostane k čitateľom, katolíci si budú pripomínať už šesťdesiate výročie ukončenia Druhého vatikánskeho koncilu (1962-1965). Bude to nová príležitosť na prehodnotenie, ako je na tom cirkev s jeho recepciou. Šesťdesiat rokov je na prvý pohľad dostatočne dlhý čas nato, aby sa koncil zrealizoval. Žijeme v dobe, v ktorej sa veci rýchlo menia. Zároveň si uvedomujeme, že nielen ako jednotlivci, ale aj ako spoločnosti sme dejinne podmienení, čo okrem iného znamená, že otázky, ktoré boli aktuálne pred pol storočím, už dnes aktuálne nemusia byť, aspoň nie v tom istom zmysle ako predtým. Z tohto pohľadu je namieste položiť si otázku, či Druhý vatikánsky koncil ešte môže obohatiť dnešnú cirkev. Nie je to známe koncilové *aggiornamento* už prekonané a takpovediac vyšťavené? Nie je koncil len udalosťou jednej generácie a dnešných mladých ľudí už nemá veľmi čím osloviť – ako sa nedávno vyjadril nórsky biskup Erik Varden na svojom osobnom blogu?¹ Šesťdesiate výročie koncilu je vhodný čas

¹ Pozri Erik VARDEN, "What Now?" Dostupné na internete: <https://coramfratribus>.

na zamyslenie sa nad týmito otázkami. Oni budú v centre nasledujúcich úvah. Budem v nich tvrdiť, že napriek všetkým problémom, ktoré sa naň viažu, Druhý vatikánsky koncil ostáva stále aktuálny, ba čo viac, že sa svojou aktuálnosťou nikdy neskončí.

1. Krátky prehľad recepcie koncilu

Problematika dnešnej aktuálnosti koncilu je úzko spojená s recepciou koncilu, a to v tom, že stav prijatia koncilu do značnej miery diktuje odpoveď na otázku, či koncil ešte môže obohatiť dnešnú cirkev. Je preto na mieste predstaviť stručný prehľad recepcie koncilu.²

Aby sa koncil stal efektívnym, jeho vízia sa musí naplniť, musí sa prijať. Recepčia je tak neoddeliteľnou súčasťou koncilu. Ak by sa koncil neprijal, ostal by len na úrovni teórie vo forme schválených dokumentov. Jeho vízia by sa neuviedla do života cirkvi.

Prvá etapa recepcie koncilu sa prelína s pontifikátom Pavla VI. (1963-1978). V západnom svete sa prvé roky po koncile vyznačovali veľkým nadšením a nasmerovaním energie veľkej väčšiny veriacich k zrealizovaniu vízie predostretej koncilom. Táto prvá etapa sa vyznačovala všeobecným prijatím hlavných rozhodnutí koncilu. Koncil sa chápal ako udalosť presahujúca jeho dokumenty. Väčšina toho, čo sa z koncilovej vízie doteraz podarilo zrealizovať, sa stala pod vedením Pavla VI. Rehoľné rády a spoločenstvá začali obnovu a *aggiornamento*. Semináre zmenili spôsoby prípravy na kňazskú službu. Obnovil sa trvalý diakonát. Liturgické obrady boli obnovené a čoraz viac sa začali sláviť v jazyku ľudu. Na niektorých miestach bol obnovený katechumenát. Laici sa začali čoraz viac aktívnejšie podieľať na živote cirkvi. Vznikali farské rady. Boli vytvorené ekumenické komisie a začali sa oficiálne dialógy s rôznymi kresťanskými cirkvami. Objavili sa však aj ťažkosti a nastali prvé sklamanie a frustrácie. Bolo čoraz viac jasné, že v procese prijatia koncilu niektorí tlačia na plyn, iní na brzdu.

Spravili sa aj chyby. Tí, ktorí dohliadali na realizáciu koncilu, nevysvetlili dostatočne, prečo sa vôbec zmeny diali a hlavne to, že väčšina biskupov na koncile tieto zmeny považovala za nutnosť plynúcu z evanjelia. Nie dostatočne a jasne sa prezentovalo, že koncilové reformy sa uskutočňovali v súlade so širšou tradíciou cirkvi, nie mimo nej alebo v rozpore s ňou. Boli to pastoračné chyby, ktoré zanedbali vysvetlenie toho, že koncil bol upriamený na celú tradíciu cirkvi.

Toto pochybenie do veľkej miery vysvetľuje nástup druhej etapy v procese prijatia koncilu. Aby sa zachovalo podstatné prepojenie medzi koncilom a celou tra-

com/life-illuminated/what-now/?fbclid=IwY2xjawL1VdZleHRuA2F1bQIxMQABHou0nSP-KJ7T9btPwXkrGjX6McO86evm6X-jtrCQ9dOcDKLDIKmnSeV_Qldx2_aem_ozAMh-7j0A-L5S8s6D9PPQ. Pozri aj túto reakciu: Massimo FAGGIOLI, "Vatican II at Napa," *Commonweal* 13. augusta 2025. Dostupné na internete: <https://www.commonwealmagazine.org/faggioli-napa-institute-vatican-ii-rupture-church-catholic-varden>

² Pre obsiahlejšie spracovanie témy recepcie koncilu pozri Martin MAĎAR, „Pápež František a prijatie Druhého vatikánskeho koncilu,“ *Verbum* 31, č. 2 (2020): 37-57.

díciou, mnohí začali dávať do popredia to, čo sa nezmenilo, čo ostalo v súlade s predkoncilovou teológiou a praxou. Časom sa to však začalo prízvukovať až do takej miery, že to niekedy znelo ako spochybnenie samotného koncilu a ako túžba po návrate do predkoncilových čias.

Druhá etapa sa prelína s pontifikátmi Jána Pavla II. (1978-2005) a Benedikta XVI. (2005-2013). Vyznačovala sa hľadaním nového prístupu ku koncilu a k jeho odkazu. Ján Pavol II. si prisvojil diagnózu Jozefa Ratzingera, že za trieštením cirkvi, ktoré po koncile nastalo, je chybná implementácia koncilu. Do popredia sa dostala otázka takzvaného „pravého“, „skutočného“ alebo „autentického“ koncilu. Nebola úplne nová, no bola nastolená s novou intenzitou. Viac než dovtedy sa začal prízvukovať interpretačný princíp kontinuity.³ Skoro v každej oblasti života cirkvi, ktorej sa prijatie koncilu dotýkalo, bolo badať spomalenie snáh o ďalšie zmeny. V niektorých oblastiach prijatie koncilu ešte napredovalo (napr. ekumenizmus, vzťah cirkvi k svetu, laici), v iných však začalo stagnovať (napr. liturgická reforma, kolegialita, *aggiornamento*). Napriek tomu, že Ján Pavol II. legitimitu koncilu stále obhajoval, prílišný dôraz na kontinuitu medzi koncilom a tým, čo mu predchádzalo, mal za následok, že odkaz koncilu sa pod jeho vedením postupne neutralizoval. Koncil sa čoraz viac začal stotožňovať len s jeho dokumentmi. K chápaniu koncilu ako udalosti presahujúcej dokumenty sa stavalo kriticky. Obnovila sa prax cenzurovania teológov.⁴ Nastal návrat k centralizácii cirkvi. V progresívnych kruhoch sa rozčarovanie zo stavu prijatia koncilu zintenzívnilo a začalo sa hovoriť o obrate v postoji ku koncilu a až o jeho zrade.⁵ V konzervatívnych kruhoch sa naopak prístup Jána Pavla II. ku koncilu vítal ako nevyhnutná korektúra chýb pri implementácii koncilu a ako znovuobjavenie skutočného koncilu.⁶

Benedikt XVI. pokračoval v línii svojho predchodcu, na ktorú sám ako prefekt Dikastéria pre náuku viery (od roku 1981) mal značný vplyv. Bol však opatrnejší v prístupe k ekumenizmu, dialógu s nekresťanskými náboženstvami a so súčasným svetom.

Benedikt bol kritickým obhajcom koncilu. Na jeho prijatí a správnej interpretácii mu určite záležalo. Niektoré jeho rozhodnutia však koncil spochybnili a kritici

³ Pozri Martin MAĎAR, „Interpretácia a implementácia koncilu: od pápeža Pavla VI. po Františka“ in *Kľúče ku koncilu: ako dnes chápať a žiť Druhý Vatikánsky koncil*, ed. Pavol Hrabovecký, Bratislava: Postoj Media, 2025, s. 67-75.

⁴ Počas pontifikátu Jána Pavla II. sa obeťami takejto cenzúry stali napríklad Hans Küng (1979), Charles Curran (1986), Leonardo Boff (1986) a Roger Haight (2005). Mnohí iní boli vyšetřovaní Kongregáciou pre náuku viery, napr. Jacques Pohier (1979), Edward Schillebeeckx (1979, 1985), André Guindon (1992), Tissa Balasuriya (1997), Marciano Vidal (2001), Anthony de Mello (1998), Reinhard Messner (2000) a Jacques Dupuis (2001). Na túto tému pozri napríklad Bradford E. HINZE, „A Decade of Disciplining Theologians,“ in *When the Magisterium Intervenes: The Magisterium and Theologians in Today's Church*, ed. Richard R. Gaillardetz, Collegeville: Liturgical, 2012, s. 3–39.

⁵ Pozri Hans KÜNG – Leonard SWIDLER, *The Church in Anguish: Has the Vatican Betrayed Vatican II?* San Francisco: Harper & Row, 1987.

⁶ Pozri George WEIGEL, *To Sanctify the World: The Vital Legacy of Vatican II*, New York: Basic Books, 2022.

koncilu z konzervatívneho a tradicionalistického tábora cirkvi to využili na svoju legitímáciu, čo sa prejavilo v plnej sile za pontifikátu Benediktovho nástupcu. Z hľadiska prijatia koncilu je najproblematickejším Benediktovo rozhodnutie rozšíriť povolenie slávenia predkoncilovej liturgie.⁷ Tomu predchádzalo schválenie dokumentu Kongregácie pre náuku viery, v ktorom sa tvrdí, že koncil nezmenil učenie o cirkvi.⁸ Rozšírenie a povzbudzovanie k sláveniu predkoncilovej liturgie po viac ako štyridsiatich rokoch od ukončenia koncilu vyslalo signál, že obnova liturgie, ktorú koncil nariadil, sa môže nepriať. Môže sa odmietnuť. Otázka, či koncil zmenil učenie o cirkvi, sa dá vyriešiť porovnaním ekleziológie koncilu s predkoncilovými teologickými manuálmi a s náčrtom dokumentu o cirkvi (*De ecclesia*), ktorý bol odmietnutý na prvom zasadnutí koncilu v novembri 1962. Je tam veľa zhody, ale aj rozdielov. Tieto rozdiely sú jednou z hlavných príčin, prečo koncil nariadil obnovu liturgie. Zmena nastala, aby liturgia bola v súlade s ekleziológiou koncilu – inými slovami, aby sa zachoval princíp *lex orandi, lex credendi est*. Obrat v postoji ku koncilu, ktorý sa začal za Jána Pavla II., nabral za Benedikta XVI. novú dimenziu. Niekedy až tradicionalistická kritika koncilu, hlavne v oblasti pokoncilovej liturgie, sa priblížila k chápaniu koncilu ako nelegitímnej zmeny.⁹

Na konci pontifikátu pápeža Benedikta XVI. sa zdalo, že prijatie Druhého vatikánskeho koncilu sa prakticky ukončilo a že nič nové sa už nemalo očakávať. Pápež František (2013-2025) však realizáciu koncilu oživil a otvoril tak novú etapu jeho prijatia. To, že nastal obrat v prístupe ku koncilu, František dal najavo už v Apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* (2013), ktorá sa stala akoby programovým vyhlásením jeho pontifikátu.¹⁰ Františkov dôraz na obnovu a reformu cirkvi, osobitne jej poradných štruktúr, bol hlavným dôkazom, že koncil je opäť v centre pozornosti. Najvýznamnejšou iniciatívou Františka v oblasti recepcie koncilu bola propagácia synodality, ktorá bola snahou o hlbšie prijatie koncilového učenia o cirkvi ako Božom ľude, o zmysle veriacich pre vieru a o teológiu miestnej cirkvi.¹¹ Františkovo rozhodnutie zrušiť rozhodnutie svojho predchodcu o širšom prístupe k predkoncilovej liturgii vyslalo signál, že koncil je pre cirkev záväzný.¹²

⁷ Pozri BEDENIKT XVI. *Summorum pontificum* (2007). Dostupné na internete v slovenčine: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/motu-proprio-summorum-pontificum>.

⁸ Pozri KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, *Odpovede na otázky týkajúce sa niektorých aspektov učenia o cirkvi* (2007). Dostupné na internete v slovenčine: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/odpovede-na-otazky-tykajuce-sa-niektorich-aspektov-ucenia-o-cirkvi>.

⁹ Pozri Tomáš PETRÁČEK, „Druhý vatikánsky koncil, hermeneutika kontinuity a pontifikát pápeže Benedikta XVI.,“ *Verba theologica* 15, č. 1 (2016): 5–24.

¹⁰ Pozri Massimo FAGGIOLI, „*Evangelii Gaudium* as an Act of Reception of Vatican II,” in *Pope Francis and the Future of Catholicism: Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*, ed. Gerard Mannion, Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 38–54. <https://doi.org/10.1017/9781316529621.004>

¹¹ Pozri Martin MAĐAR, „Synodalita oživuje prijatie ekleziológie Božieho ľudu a teológie miestnej cirkvi,” *Verba Theologica* 22, č. 1 (2023): 20–34. <https://doi.org/10.54937/vt.2023.22.1.20-34>

¹² Pozri FRANTIŠEK, *Traditionis Custodes* (2021). Dostupné na internete v slovenčine: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolsky-list-motu-proprio-traditionis-custodes>

Pre priaznivcov koncilu z progresívnych kruhov cirkvi bol Františkov pontifikát značným povzbudením. Z ich pohľadu František vdýchol do pozastavených reforiem nový život a oslobodil odvážnu víziu koncilu zo zajatia. Františkov pontifikát bol tiež podrobený silnej kritike z časti teologicky konzervatívneho tábora. Jednou z hlavných výhrad voči pápežovi bolo to, že uvádzal zmeny do života cirkvi. Odpor voči zmenám bol taký veľký, že znalec novodobých dejín Katolíckej cirkvi sa mohol právom pýtať, či Františkovi kritici vôbec počuli o Druhom vatikánskom koncile a o zmenách, ktoré nastolil. Za odporom k Františkovi bola pomýlená predstava o koncile a nesprávne pochopenie toho, kde sa cirkev nachádza v procese jeho prijatia. František stornoval názor, že jeho predchodcovia sa postarali o záverečnú a definitívnu interpretáciu všetkých kľúčových bodov koncilu. Prijatie koncilu v skutočnosti pokračuje a o jeho dedičstve sa dnes rozhoduje možno viac než kedykoľvek predtým.

Ako sa k recepcii koncilu postaví pápež Lev XIV., je ešte skoro povedať.

2. Obnova a reforma cirkvi

Zvolanie Druhého vatikánskeho koncilu bolo veľkým prekvapením. V januári 1959, keď Ján XXIII ohlásil koncil, Katolícka cirkev nečelila žiadnej kríze v oblasti doktríny alebo disciplíny, ktorá si vyžadovala okamžitú odpoveď. Dnes vieme, že počas pontifikátov Pia XI. a Pia XII. sa uvažovalo o znovuoťvorení Prvého vatikánskeho koncilu (1869-1870) a o jeho náležitom ukončení.¹³ Úplne nový koncil však nebol na obzore a už vôbec nie koncil s reformnou agendou.

Reforma (v) cirkvi nie je niečo ojedinelé. Reformné hnutia a snahy o reformu cirkvi boli bežným javom až do šestnásteho storočia.¹⁴ Po traume spôsobenej protestantskou reformáciou sa však v katolíckych kruhoch koncept reformy cirkvi stal podozrivým, ak nie priamo tabu. Katolíci nereformovali, ale udržiavali veci tak, ako stále boli. *Semper idem* (stále to isté), biskupské motto kardinála Alfreda Ottavianiho, ktorý stál na čele Dikastéria pre náuku viery (*Sanctum officium*) počas Druhého vatikánskeho koncilu, je toho skvelým príkladom. Hoci téma reformy sa v teologických kruhoch znovu objavila už v devätnástom storočí (napr. Johann Adam Möhler, John Henry Newman), obrat nastal až v polovici dvadsiateho storočia, po tom, čo francúzsky dominikán Yves Congar vydal knihu, v ktorej predstavil kritéria pravej a nepravej reformy v cirkvi.¹⁵ V tomto prelomovom diele Congar trval na tom, že cirkev je vždy predmetom autentickej reformy a že takáto reforma musí byť úprimná vo svojej kritike a pevne zakorenená vo veľkej tradícii cirkvi. Po stáročiach mlčania Congar tak znova uviedol koncept reformy cirkvi do teologickej rozpravy. Je zaujímavé, že arcibiskup Angelo Roncalli, budúci pápež Ján XXIII., sa s knihou oboznámil počas svojej služby ako nuncius vo Francúzsku (1944-1953). Po jej prečítaní sa vraj spýtal,

¹³ Pozri John W. O'MALLEY, *What Happened at Vatican II*, Cambridge: Harvard University Press, 2008, s. 17.

¹⁴ Pozri Christopher M. BELLITTO, *Renewing Christianity: A History of Church Reform from Day One to Vatican II*. New York: Paulist Press, 2001.

¹⁵ Pozri Yves M.-J. CONGAR, *Vraie et fausse réforme dans l'Église*. Paris: Cerf, 1950.

„Reforma cirkvi: je také niečo skutočne možné?“¹⁶ Je zjavné, že Congarové myšlienky Jána XXII. zaujali – a nielen tie o reforme cirkvi, ale aj o laických veriach a ekumenizme – lebo Congara spravil oficiálnym poradcom koncilu (*peritus*).¹⁷

Problematika obnovy a reformy cirkvi bola v centre koncilových rozpráv a kľúčové miesto jej prináleží aj v koncilových dokumentoch. Tie nabádajú k obnove cirkvi, liturgie a zasväteného života.¹⁸ Z lingvistického hľadiska koncil síce dal prednosť výrazom *renovatio* a *instauratio*, ktoré sa prekladajú slovom „obnova“. Výraz „reforma“ (*reformatio*) sa vyskytuje len raz.¹⁹ Napriek tejto preferencii pre jemnejší slovník, to, čo si koncil v skutočnosti žiadal, je legitímne nazvať reformou. Nešlo mu len o oživenie, posilnenie alebo vynovenie, ale v niektorých prípadoch aj o premenu, o zmenu k lepšiemu v zmysle nápravy a odstránenia nedostatkov. Najviac je to viditeľné v dokumentoch o liturgii a ekumenizme. Menej dramaticky sa to však dá postrehnúť na miestach, kde sa koncil odklonil od neoscholastického *status quo* a predostrel veci z pohľadu širšej a hlbšej tradície cirkvi, avšak bez toho, aby na to čitateľa upozornil.

Druhý vatikánsky koncil bol preniknutý duchom obnovy a reformy. „Duch koncilu“ sa z tohto pohľadu môže definovať ako „intelektuálny a duchovný impulz na obnovu, ktorý prenikal koncil ako taký, a ktorý z neho následne prúdi.“²⁰ Tento duch preniká koncilové dokumenty a dá sa v nich rozpoznať.²¹

Nabádanie k obnove a reforme cirkvi patrí k jedným z najdôležitejších prínosov koncilu pre cirkev. To, že cirkev potrebuje ustavičnú reformu (UR 6), je znovuobjavením starej pravdy, že *ecclesia semper reformanda est*. Nie je to len protestantský slogan. Je to kresťanská pravda. Jej aktuálnosť sa nikdy neskončí, lebo cirkev je putujúcim spoločenstvom, ktoré ešte nedorazilo do cieľa (*Lumen gentium* 48). Počas svojho pozemského putovania bude stále potrebovať vnútornú obnovu a reformu svojich štruktúr. Po Svätom písme je Druhý vatikánsky koncil pre dnešnú cirkev najvhodnejším referenčným bodom do diskusií o obnove a reforme cirkvi, ktoré sú dnes potrebné, a hlavne pre kroky, ktoré by k tomu viedli. Obnova a reforma cirkvi by sa mali predstaviť ako implementácia koncilu.

¹⁶ Pozri Paul PHILIBERT, „Translator’s Introduction,” in Yves Congar, *True and False Reform in the Church*, Collegeville: Liturgical Press, 2011, s. xi.

¹⁷ Na tému prínosu Y. Congara do Druhého vatikánskeho koncilu pozri Gabriel FLYNN, „Yves Congar at Vatican II: The Reception of the Council and the on-going Challenge of Reform,” *Ecclesiology* 13, č. 1 (2017): 32–54.

¹⁸ Pozri Peter DE MEY, „Church Renewal and Reform in the Documents of Vatican II: History, Theology, Terminology,” *The Jurist* 71 (2011): 369–400. <https://doi.org/10.1353/jur.2011.0026>; Gerald O’COLLINS, „Does Vatican II Represent Continuity or Discontinuity,” *Theological Studies* 73, č. 4 (2012): 768–794, hlavne 770–777. <https://doi.org/10.1177/004056391207300402>

¹⁹ „Kristus nabáda putujúcu Cirkev na túto ustavičnú reformu (*perennem reformationem*), ktorú ako ľudská a pozemská ustanovizeň neprestajne potrebuje . . .“ (*Unitatis redintegratio* 6)

²⁰ Hermann J. POTTMEYER, „A New Phase in the Reception of Vatican II,” in *The Reception of Vatican II*, ed. Giuseppe Alberigo – Jean-Pierre Jossua – Joseph A. Komonchak, Washington, DC: The Catholic University of America Press, 1987, s. 41.

²¹ K problematike „ducha koncilu“ pozri Martin MADAR, „The ‘Spirit of the Council’ and the Legacy of the Council Today,” in *The Legacy and Limits of Vatican II in an Age of Crisis*, ed. Catherine E. Clifford et al., Collegeville: Liturgical Press, 2025, s. 21–35.

3. Písmo v živote veriacich

Druhý vatikánsky koncil považoval Sväté písmo za jeden z nosných pilierov obnovy cirkvi, ktorú si predsavzal. Čo sa týka pohľadu na Písmo a jeho úlohu v živote cirkvi, sa prínos koncilu dá zhrnúť v troch bodoch. Koncil odobril kritický prístup k štúdiu Písma, a to ráznejšie než Pius XII. v svojej encyklike *Divino afflante Spiritu* (1943). Koncil chápal Písmo ako dušu teológie (*Dei verbum* 24) a nabádal, aby prístup k nemu bol široko dostupný všetkým veriacim (*Dei verbum* 22).

Vďaka koncilu je dnes bežné, že laici Písmo čítajú, modlia sa s ním, učia sa o ňom a počúvajú homílie zamerané na výklad Božieho slova. Veľa sa dá zlepšiť, ale výzva koncilu, aby všetci v cirkvi často čítali Písmo ako prostriedok spoznania Krista (*Dei verbum* 25), je krok správnym smerom. Je ťažko predstaviteľné, že by sa vrátili časy, keď prístup k Písmu a jeho poznanie bolo výsadou kňazov a rehoľníkov, ako to bolo pred koncilom. Čo sa týka otázky, aké miesto má mať Písmo v živote veriacich, sa aktuálnosť Druhého vatikánskeho koncilu nikdy neskončí.

4. Tradícia: jej chápanie a rozšírenie

Druhý vatikánsky koncil sa zaslúžil o obnovu katolíckej teológie z hľadiska obsahu a metódy.²² Koncil bol vyústením úsilia o obnovu cirkvi vo všeobecnosti a osobitne o obnovu v teológii.²³ Toto úsilie malo korene v obnovných hnutiach z konca 19. a prvej polovice 20. storočia (biblické, patristické, liturgické a ekumenické). Tie sa rôzne zaslúžili o takzvaný návrat k prameňom (*ressourcement*) a následne ukázali, že kresťanská tradícia je širšia a hlbšia, než ako ju prezentovala neoscholastika.²⁴ Výdobytky tohto návratu k prameňom si koncil v značnej miere osvojil. Stali sa jeho charakteristickou črtou, akoby jeho ochrannou známkou. Je paradoxom, že Druhý vatikánsky koncil je revolučný nie v tom, že hovorí niečo nové, ale v tom, že objavuje to, čo bolo zabudnuté. Či sa to týka teológie zjavenia, tradície, ekleziológie alebo liturgie, koncil rozšíril obzor tým, že znovuobjavil bohatstvá teologického myslenia z prvého tisícročia.

Kanadský teológ Gilles Routhier vysvetľuje, že ako akt tradície a recepcie, Druhý vatikánsky koncil bol aktom opätovného vyjadrenia (re-expression) doktríny. Týmto koncil nadviazal na svojich predchodcov, ktorí predstavili vieru cirkvi v novom kontexte a pre nových poslucháčov.²⁵ Len ťažko možno dostatočne zdôrazniť, aké dôležité je učenie koncilu, že tradícia sa vyvíja (*Dei verbum* 8). Je ne-

²² Pozri Martin MAĎAR, „Metóda v teológii,“ in *Vydajte dôvod vašej nádeje: Vybrané témy z fundamentálnej teológie*, ed. Pavol Hrabovecký – Martin Maďar, Brno: CDK, 2023, s. 251-298.

²³ Pozri Ľubomír ŽÁK, „Prínos II. vatikánskeho koncilu k obnove katolíckej teológie a jej metódy,“ *Studia Theologica* 21, č. 4 (2019): 35-73. <https://doi.org/10.5507/sth.2020.014>

²⁴ Pozri Gabriel FLYNN – Paul D. MURRAY, eds., *Ressourcement: A Movement for Renewal in Twentieth-Century Catholic Theology*, Oxford: Oxford University Press, 2012. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199552870.001.0001>; Jürgen METTEPENNINGEN, *Nouvelle Théologie – New Theology: Inheritor of Modernism, Precursor of Vatican II*, New York: T&T Clark, 2010.

²⁵ Gilles ROUTHIER, „Vatican II and the Theology of Reception,“ in *The Oxford Handbook of Vatican II*, ed. Catherine E. Clifford – Massimo Faggioli, New York: Oxford University Press, 2024, s. 337. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198813903.013.17>

správne si ju predstavovať ako zatvorenú knihu, ale ako živý organizmus, ktorý potrebuje neustálu aktualizáciu.

Správne chápanie tradície je dnes jednou z najpálčivejších teologických otázok. Hrá kľúčovú rolu v mnohých sporoch a polemikách vo vnútri cirkvi. Sú takí, ktorí prízvukujú, že učenie cirkvi je nemenné a že cirkevné inštitúcie a spôsoby kresťanského života sú nadčasové a posvätné. V ich ponímaní už nič nemožno dodať k tomu, čo sa v minulosti povedalo alebo spravilo. Tradíciu chápu ako reprodukovanie a opakovanie minulosti. Prijemcovia tradície nehrajú v procese recepcie žiadnu tvorivú úlohu, ale sú pasívni ako oslávenec, ktorý prijíma darček k narodeninám. Darček síce zmení vlastníka, ale v prenose od darujúceho k prijímajúcemu ostáva v podstate nezmenený. Z tohto opisu je vidno, že tým, ktorí takto zmýšľajú, je koncilová teológia tradície vzdialená a neosvojená. Taktiež sa zdá, že nepoznajú dejiny cirkvi a odmietajú výdobytky súčasnej hermeneutiky, alebo s nimi nie sú oboznámení.

Christopher Bellito píše: „Predstava, že cirkev sa nemení a ani nemôže meniť je v zásade ahistorická a odporuje najstarším udalostiam vo vývoji dogmy cirkvi, najmä prvým koncilom.“²⁶ Vyhlásenie Johna Henryho Newmana za doktora cirkvi je príležitosťou na štúdium jeho prínosu do problematiky vývoja doktríny a taktiež na osvojenie si učenia Druhého vatikánskeho koncilu o tradícii. Druhý vatikánsky koncil je zjavne stále aktuálny a keďže nikdy neprestaneme byť tvorcami dejín, koncil sa svojou aktuálnosťou nikdy neskončí. Tradícia sa nikdy neprestane vyvíjať.

5. Dialóg

Počas 19. storočia, a v niektorých prípadoch až do koncilu, oficiálni predstavitelia Katolíckej cirkvi odporovali významným črtám spoločenského a politického poriadku modernej doby, medzi ktorými boli demokracia, sloboda slova, sloboda tlače a náboženská sloboda. Tieto črty moderného sveta označovali slovom *liberalizmus* a odsudzovali ich. Katolíci, ktorí ich podporovali a snažili sa ich zosúladiť s katolíckou vierou, boli zavrňovaní ako modernisti.²⁷ Druhý vatikánsky koncil však ponúkol iné ohodnotenie moderného sveta, ako to bolo v tom čase bežné. Vo vyslovene konfrontačnom prístupe k modernému svetu nepokračoval, ale ponúkol jeho pozitívnejšie ohodnotenie vyznačujúce sa väčšou nuansou než boli katolíci dovtedy zvyknutí. Koncil na veriacich naliehal, aby so svetom vstúpili do dialógu. Namiesto jednorazového odmietnutia a odsúdenia moderného sveta koncil vyhlásil, že poslaním veriacich je „ustavične skúmať znamenia čias a vysvetľovať ich vo svetle evanjelia“ (*Gaudium et spes* 4). Koncil katolíckych veriacich usmernil, aby si postoj dialógu osvojili aj voči nekatolíckym kresťanom a veriacim z iných náboženstiev.

Tento podnet k dialógu *ad extra* bol v pokoncilovej cirkvi celkom dobre prijatý. Katolíci vstúpili do bilaterálnych a multilaterálnych dialógov s nekatolíckymi cirkvami a kresťanskými spoločenstvami, výsledkom ktorých bolo zblíženie sa v otázkach doktríny a praxe. Spoločná ekumenická modlitba sa stala bežným

²⁶ BELLITO, *Renewing Christianity*, 211.

²⁷ Pozri O'MALLEY, „The Long Nineteenth Century,“ in *What Happened at Vatican II?*, s. 53-92.

javom. Dialóg sa začal praktizovať aj s nekresťanskými náboženstvami. Pokonciloví pápeži a biskupi sa stali horlivými zástancami demokracie a slobôd, na ktorých stojí moderná spoločnosť.

Vo vnútri cirkvi sa však dialóg ako *modus vivendi et operandi* veľmi neujal. Aj po koncile sa pokračovalo viac-menej v silne vertikálnom prístupe k vzťahom, pri ktorom tí postavení vyššie v cirkevnej hierarchii robili rozhodnutia sami a tí pod nimi sa s ich rozhodnutiami mali vnútorne stotožniť a poslušne ich prijať. Konzultácia všetkých zainteresovaných, dialóg, načúvanie, budovanie konsenzu a rozhodovanie sa praktizovali len v niektorých rehoľných spoločenstvách, kde majú hlboké korene.²⁸ Posledné desaťročie však prinieslo silný podnet k dialógu vo vnútri cirkvi skrze nabádanie k synodalite. Dialóg, načúvanie a rozhodovanie sú v centre synodálnej praxe.²⁹ Dialóg sa tak dostáva do pozornosti ako prostriedok na zveľaďovanie *communio* v cirkvi. Praktizovať skutočný dialóg je však náročné. Základným predpokladom je, že všetky strany musia od začiatku uznať, že sa od iných môžu sami niečo naučiť.

Dialóg je ďalším prínosom Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý stále čaká na hlbšie prijatie. Jeho aktuálnosť nepominula. V čase, keď Katolícka cirkev zažíva snáď bezprecedentnú polarizáciu vo svojom vnútri, sa dialóg javí ako ten správny krok. Vieme, že prístup zhora-nadol len ťažko dokáže živiť rovnosť všetkých pokrstených v cirkvi, ktorá je základom krstnej ekleziológie koncilu. Nasledujúce tri roky, ktoré sú vyhradené implementácii Záverečného dokumentu Synody o synodalite, sú príležitosťou na osvetu o koncile a o synodalite ako o jednom zo súčasných spôsobov jeho recepcie. Kiežby sme túto šancu nepremrhali!

6. Odvaha

Odvaha (alebo sila) je jedným z darov Ducha svätého. Je opakom strachu a nerozhodnosti. Druhý vatikánsky koncil bol udalosťou, pri ktorej odvaha hrala kľúčovú rolu. To, že ho pápež Ján XXIII. vôbec zvolal, bolo niečo odvážne. Vzhľadom na cirkevnú klímu predchádzajúcich desaťročí odmietnuť dve prípravné schémy a požadovať, aby do nich bolo začlenené viac než len neoscholastická teológia, si vyžadovalo odvahu. Túto odvahu je vidno aj v *ressourcement* a *aggiornamento*, ktoré biskupi presadzovali, a najmä v záväzku viesť dialóg i inými kresťanmi, nekresťanmi, a v podstate s celým svetom. Vyžadovalo si to odvahu nielen učiť, že tradícia sa vyvíja, ale ju aj tak smelo rozvíjať v čase, keď pre katolíkov bolo bežné nástojiť, že ich viera a prax sú nemenné. Táto odvaha je v podstate presvedčením, že Duch svätý je prítomný pri každej generácii v dejinách a vedie ju rovnako, ako viedol tie predošlé.

Veľká väčšina katolíkov za posledných šesťdesiat rokov považovala Druhý vatikánsky koncil za dar. Tí z pomedzi nich, ktorí mali možnosť spoznať, ako koncil prebiehal, sa ním inšpirovali. Žijeme v dobe, keď cirkev potrebuje nájsť nové spô-

²⁸ Pozri Jos MOONS, ed., *Witnesses of Synodality: Good Practices and Experiences*, New York: Paulist Press, 2024.

²⁹ Pozri Cyril DUNAJ et al., *Počúvajme, čo Duch hovorí cirkvám: Malý sprievodca synodalitou*, Bratislava: Nové Mesto, 2025.

soby na uskutočňovanie svojho poslania. Všetci, ktorým na to záleží, sa aj dnes môžu inšpirovať koncilom a jeho odvahou, ktorú preukázal. Jeho aktuálnosť sa nikdy neskončí.

7. Záver

V týchto úvahách som sa zaoberal otázkou, či má ešte Druhý vatikánsky koncil čo povedať dnešnej cirkvi. Predstavil som niekoľko bodov, na základe ktorých som odpovedal na danú otázku kladne. Aj po šesťdesiatich rokoch od jeho ukončenia je koncil v mnohom stále aktuálny. Čo sa týka jeho podnetu k obnove a reforme cirkvi, jeho odporúčania, aby Písmo bolo široko dostupné všetkým veriacim, jeho učenia o tradícii, nabádania k dialógu a všeobecného postoja odvahy sa aktuálnosť koncilu nikdy neskončí. Druhý vatikánsky koncil ostáva šancou na reformu štruktúr a života cirkvi, ktorú biskupi na koncile považovali za nevyhnutnosť.

Zo šesťdesiatročného odstupu sa dá zhodnotiť, že väčšina katolíkov považuje koncil za dar, ale tiež za výzvu pre cirkev. Kvôli komunizmu sme na Slovensku neboli dejiskom pokoncilového vývoja tak ako krajiny západnej Európy a Severnej a Južnej Ameriky. Počiatkové nadšenie z koncilu sme nezakúsili tak ako inde vo svete. Podarilo sa nám celkom úspešne uskutočniť liturgickú reformu, no prvé etapy prijatia koncilu sa udiali viac-menej bez našej účasti.

Dnes, viac než tridsať rokov po páde komunizmu, aj cirkev na Slovensku môže mať slovo v procese prijatia Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý stále pokračuje. Implementácia záverečného dokumentu Synody o synodalite, ktorá bude prebiehať do roku 2028, je príležitosťou, aby sme sa pokúsili dobehnúť to, čo sme pri prijatí koncilu zmeškali.

BIBLIOGRAFIA:

BELLITTO, Christopher. *Renewing Christianity: A History of Church Reform from Day One to Vatican II*. New York: Paulist Press, 2001.

CONGAR, Yves M.-J. *Vraie et fausse réforme dans l'Église*. Paris: Cerf, 1950.

DE MEY, Peter. „Church Renewal and Reform in the Documents of Vatican II: History, Theology, Terminology.“ *The Jurist* 71 (2011): 369-400. <https://doi.org/10.1353/jur.2011.0026>

Dunaj, Cyril et al. *Počúvajte, čo Duch hovorí cirkvám: Malý sprievodca synodalitou*. Bratislava: Nové Mesto, 2025.

FAGGIOLI, Massimo. „*Evangelii Gaudium* as an Act of Reception of Vatican II.“ In *Pope Francis and the Future of Catholicism: Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*, ed. Gerard Mannion. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 38-54. <https://doi.org/10.1017/9781316529621.004>

FLYNN, Gabriel – MURRAY, Paul D. eds. *Ressourcement: A Movement for Renewal in Twentieth-Century Catholic Theology*. Oxford: Oxford University Press, 2012. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199552870.001.0001>

HINZE, Bradford E. „A Decade of Disciplining Theologians.“ In *When the Magisterium Intervenes: The Magisterium and Theologians in Today's Church*, ed. Richard R. Gaillardetz. Collegeville: Liturgical, 2012, s. 3–39.

KÜNG, Hans – SWIDLER, Leonard. *The Church in Anguish: Has the Vatican Betrayed Vatican II?* San Francisco: Harper & Row, 1987.

MAĎAR, Martin. „Interpretácia a implementácia koncilu: od pápeža Pavla VI. po Františka.“ In *Kľúče ku koncilu: ako dnes chápať a žiť Druhý Vatikánsky koncil*, ed. Pavol Hrabovecký. Bratislava, Postoj Media, 2025, s. 67–75.

MAĎAR, Martin. „Metóda v teológii.“ In *Vyďajte dôvod vašej nádeje: Vybrané témy z fundamentálnej teológie*. ed. Pavol Hrabovecký – Martin Maďar. Brno: CDK, 2023, s. 251–298.

MAĎAR, Martin. „Pápež František a prijatie Druhého vatikánskeho koncilu.“ *Verbum* 31, č. 2 (2020): 37–57.

MAĎAR, Martin. „Synodalita oživuje prijatie ekleziológie Božieho ľudu a teológie miestnej cirkvi,“ *Verba Theologica* 22, č. 1 (2023): 20–34. <https://doi.org/10.54937/vt.2023.22.1.20-34>

MADAR, Martin. „The ‘Spirit of the Council’ and the Legacy of the Council Today.“ In *The Legacy and Limits of Vatican II in an Age of Crisis*, ed. Catherine E. Clifford et al. Collegeville: Liturgical Press, 2025, s. 21–35.

METTEPENNINGEN, Jürgen. *Nouvelle Théologie – New Theology: Inheritor of Modernism, Precursor of Vatican II*. New York: T&T Clark, 2010.

O'COLLINS, Gerald. „Does Vatican II Represent Continuity or Discontinuity.“ *Theological Studies* 73, č. 4 (2012): 768–794. <https://doi.org/10.1177/004056391207300402>

O'MALLEY, John W. *What Happened at Vatican II*, Cambridge: Harvard University Press, 2008.

MOONS, Jos, ed. *Witnesses of Synodality: Good Practices and Experiences*. New York: Paulist Press, 2024.

PETRÁČEK, Tomáš. „Druhý vatikánsky koncil, hermeneutika kontinuity a pontifikát pápeže Benedikta XVI.“ *Verba theologica* 15, č. 1 (2016): 5–24.

PHILIBERT, Paul. „Translator's Introduction.“ In Yves Congar, *True and False Reform in the Church*, Collegeville: Liturgical Press, 2011, s. xi.

POTTMEYER, Hermann J. „A New Phase in the Reception of Vatican II.“ In *The Reception of Vatican II*, ed. Giuseppe Alberigo – Jean-Pierre Jossua – Joseph A. Komonchak. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 1987, s. 27–43.

ROUTHIER, Gilles. „Vatican II and the Theology of Reception.“ In *The Oxford Handbook of Vatican II*, ed. Catherine E. Clifford – Massimo Faggioli. New York: Oxford University Press, 2024, s. 333–345. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198813903.013.17>

WEIGEL, George. *To Sanctify the World: The Vital Legacy of Vatican II*, New York: Basic Books, 2022.

ŽÁK, Lubomír. „Přínos II. Vatikánského koncilu k obnově katolické teologie a její metody.“ *Studia Theologica* 21, č. 4 (2019): 35–73. <https://doi.org/10.5507/sth.2020.014>

Martin Maďar, PhD

Fakulta humanitných a prírodných vied

Katedra teológie

Xavier University

3800 Victory Parkway

Cincinnati, OH 45207

USA

madarm@xavier.edu